

Hrišćanski nacionalizam u SAD: priča o moći, granicama i poretku

Milan Veselica¹

Andrew L. Whitehead and Samuel L. Perry, *Taking America Back for God: Christian Nationalism in the United States*, Oxford University Press, Oxford, 2020.

Nije retkost da se hrišćanstvo u određenim zemljama prevodi u narativ o Božijem planu za naciju. Tako se u Nagorno-Karabahu moglo čuti: „Hrišćanska vera može biti stara samo dve hiljade godina u drugim zemljama. Ali za nas, narod Karabaha, Spasitelj je pokazao svetlost tri hiljade godina pre ostalih“ (Kaldor 2007, 157). Na drugom kraju sveta, u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD), u južnobaptističkoj crkvi u Južnoj Karolini, predvodnik službe za Dan nezavisnosti je rekao: „Jedino Isus ima moć da promeni našu naciju, on je položio ultimativnu žrtvu za naše živote i za našu naciju“ (Whitehead and Perry 2020, 2). Da li američka nacija zaista jeste ili je nekad bila hrišćanska, česta je tema u literaturi. Jedni joj pristupaju analizom osnivačkih dokumenata i dela očeva osnivača (Harris and Kidd 2011), drugi analizom civilne/građanske religije (Gorski 2017), dok treći nalaze vezu između civilne religije i nacionalizma (Soper and Fetzer 2018). Potpuno drugačiji pristup i pogled nudi knjiga *Taking America Back for God: Christian Nationalism in the United States* (2020) autora Endrjua Vajtheda (Andrew L. Whitehead) i Semjuela Perija (Samuel L. Perry). Autori su profesori i predavači na univerzitetima Klemson (Vajthed) i Oklahoma (Peri) i stručnjaci u oblasti konzervativnog hrišćanstva i američke politike. Knjiga koju predstavljam je dobitnik znamenite nagrade Društva za naučno proučavanje religije (Society for the Scientific Study of Religion) za 2021. godinu.

¹ Istraživač pripravnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, milan.veselica@diplomacy.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0009-0001-1608-3678>

Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog projekta „Srbija i izazovi u međunarodnim odnosima 2023. godine“, koji finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije, a realizuje Institut za međunarodnu politiku i privredu tokom 2023. godine.

Šta je inovativno u ovoj knjizi? Pre svega, istraživački problem. Za Vajtheda i Perija nije važno da li je američka nacija hrišćanska. „Važno je to što značajan broj Amerikanaca *veruje* da ona to jeste. I što značajan broj *veruje* u suprotno“ (Whitehead and Perry 2020, 4). Posledično, ova uverenja oblikuju svetonazore građana, kao i njihove aktivnosti u pravcu menjanja ili očuvanja sveta u kom žive. Drugim rečima, hrišćanski nacionalizam utiče na društveno i političko ponašanje. Tako dolazimo do druge inovativnosti ovog dela. Vajthed i Peri su sproveli prvo sistematično i empirijsko istraživanje uticaja hrišćanskog nacionalizma na društveno-politički život SAD, koristeći podjednako kvantitativne podatke iz dostupnih baza i kvalitativne podatke dobijene iz pedeset dubinskih intervju sa građanima SAD i posmatranja sa učestvovanjem na relevantnim događajima u Teksasu, Oklahomi i Južnoj Karolini. Naposljetku, autori nude inovativnu konceptualizaciju. Hrišćanski nacionalizam nije isto što i hrišćanski nacionalni narativ. Dok bi, na primer, hrišćanski nacionalni narativ Martina Lutera Kinga (Martin Luther King Jr.) preispitivao nepravednost postojećeg društvenog poretka, dotle bi hrišćanski nacionalizam koristio hrišćanski nacionalni narativ zarad očuvanja postojećeg društvenog poretka (Whitehead and Perry 2020, 17). Dalje, autori prave razliku između hrišćanskog nacionalizma i desnog autoritarizma (right-wing authoritarianism), „belog evangelikalizma“ („white evangelicalism“) i samog hrišćanstva ili religije, jer se svi ovi termini u javnom govoru, ali i u literaturi, često uzimaju kao sinonimi. Hrišćanski nacionalizam je „kulturalni obrazac – kolekcija mitova, tradicija, simbola, narativa i sistema vrednosti – koji idealizuje i zagovara stapanje hrišćanstva sa američkim građanskim životom“ (Whitehead and Perry 2020, 10).

Knjiga se sastoji od predgovora, zahvalnice, uvoda, četiri poglavlja, zaključka, tri dodatka, popisa endnota, bibliografije i indeksa. U prvom poglavlju, koje se zove *Četiri Amerikanca (Four Americans)*, autori predstavljaju četiri osnovne orijentacije prema hrišćanskom nacionalizmu u SAD i njihovu demografsko-teritorijalnu raspoređenost. „Četiri Amerikanca“ su: Odbacivač (Rejecter), Otporaš (Resister), Prilagodljivac (Accommodator) i Zastupnik (Ambassador). Prema istraživanju *Baylor Religious Survey* iz 2017. godine, Odbacivača ima 21,5%, Otporaša 26,6%, Prilagodljivih 32,1%, a Zastupnika 19,8% u američkoj populaciji. Najvažniji nalaz izložen u ovom poglavlju je prošaranost svih sociodemografskih, etnoreligijskih, političkih i geografskih skupina četirima orijentacijama u odnosu prema hrišćanskom nacionalizmu, što umnogome razbija ustaljene stereotipe. Ipak, u uslovima porasta broja verski neopredeljenih i tzv. skupine „*nones*“ u poslednjih trideset godina, prisutan je trend sporog ali stabilnog opadanja podrške hrišćanskom nacionalizmu (Whitehead and Perry 2020, 46-47).

Drugo poglavlje *Moć (Power)* se detaljnije bavi odnosom hrišćanskog nacionalizma, evangelikalizma i podrške Donaldu Trampu (Donald Trump). Ustaljeno je mišljenje da beli evangelici biraju Trampa. Međutim, zašto bi nakon brojnih skandala i afera evangelici i dalje smatrali da je Tramp branilac porodičnih vrednosti? Odgovor leži u stavu birača prema hrišćanskom nacionalizmu, koji se ne mora nužno poklopiti sa religijskim opredeljenjem. Hrišćanski nacionalisti visoko vrednuju tri ključne stavke na Trampovoj političkoj agendi: viđenje muslimanskih imigranata kao terorističke pretnje, javno iskazivanje patriotizma i suprotstavljanje restriktivnim zakonima o kontroli posedovanja oružja. Najvažniji zaključak ovog poglavlja je „veliki paradoks da hrišćanski nacionalizam i religioznost utiču na američke političke stavove u potpuno suprotnom smeru“ (Whitehead and Perry 2020, 84). Konkretno, što su redovniji na crkvenim službama, češće se mole i čitaju Sveto pismo, Amerikanci bivaju manje zagovornici pomenutih politika. „Pozivanje na hrišćanski nacionalizam, suprotno, uključuje ili pozivanje na vlasnička prava ili pozivanje na oružje, uvek kao odgovor na uočenu pretnju. Ukratko, kod hrišćanskog nacionalizma je sve u vezi sa moći“ (Whitehead and Perry 2020, 86).

Treće poglavlje nosi naslov *Granice (Boundaries)*, što su autori preuzeli od jednog pastora iz kategorije Zastupnika, koji je rekao: „Mislim da je Bog Bog granica“ (Whitehead and Perry 2020, 89). Autori se, stoga, u ovom poglavlju bave time „kako zagrljaj hrišćanskog nacionalizma pruža kulturni materijal koji se koristi za izgradnju zidova oko američkog identiteta, zidova koji isključuju etničke ili verske autsajdere“ (Whitehead and Perry 2020, 91). Drugim rečima, ko su „drugi“ u odnosu na „nas“. Dokazuju kako je hrišćanski nacionalizam najsnažniji prediktor viđenja autsajdera – latinoameričkih imigranata, muslimana, Jevreja, crnaca, Mormona, rimokatolika – kao pretnje po vrednosti, slobodu i fizičku bezbednost (Whitehead and Perry 2020, 112). U svim slučajevima (izuzev stava prema ateistima), visok nivo religioznosti i crkvenosti vodi suprotnom stavu od stavova hrišćanskih nacionalista (Whitehead and Perry 2020, 118).

Četvrto poglavlje *Poredak (Order)* polazi od sledećeg shvatanja jednog Zastupnika: „Bog je na prvom mestu. Muževi i očevi su posvećeni i saraduju sa svojim ženama u odgajanju poslušne dece. Svako zna svoje mesto. Članovi ovih porodica zatim izlaze u zajednicu i ‘postajemo bolji kao nacija’“ (Whitehead and Perry 2020, 123). Tri pitanja – porodični život, pol i seksualnost – pokazuju kako hrišćanski nacionalizam ne teži uspostavljanju reda samo u javnoj sferi, već i u privatnoj (Whitehead and Perry 2020, 123). Da bi se razumela ne tako jednostavna razlika između stavova religioznog Amerikanca i Amerikanca koji je bliži hrišćanskom nacionalizmu u pogledu homoseksualnosti, transrodnih prava

i razvoda braka, autori zaključuju: „Veza između religije i tradicionalističkih interpretacija porodice, roda i seksualnosti može biti uveliko lična, ali ne mora biti otvoreno politička. Hrišćanski nacionalizam je, međutim, politički u svojoj srži“ (Whitehead and Perry 2020, 148).

U zaključku, autori se osvrću na važnost i perspektivu hrišćanskog nacionalizma u SAD. U osnovi poziva za „vraćanje Amerike Bogu“ nisu verski ciljevi, već obezbeđivanje moći u javnoj sferi, bilo da je u pitanju politička, društvena ili religijska moć. „Hrišćanski nacionalizam je, stoga, u konačnici [priča] o privilegijama“ (Whitehead and Perry 2020, 153).

Naučni doprinos ove knjige je vanredan, ne samo u oblasti politike i religije kao discipline u korpusu političkih nauka, već za društvene nauke uopšte. Bez razumevanja društvenog portreta SAD teško je ispravno zaključivati o nacionalnoj i spoljnoj politici ove zemlje. Upravo nakon čitanja Vajthedove i Perijeve knjige mnogi će shvatiti (među kojima sam i sam) koliko uskogrudih shvatanja i stereotipa o odnosu religije i nacionalizma u SAD se ukorenilo u nauci. Ako je tako u nauci, onda ne treba da nas čudi ista slika u društvenom kontekstu. Stoga, društveni doprinos ove knjige je pružena prilika za *razumevanje* shvatanja i postupaka drugih, što je prvi korak do prihvatanja ili, makar, do neodbacivanja. U duboko podeljenim društvima kao što je američko, naučne studije koje analiziraju poprečni presek društva ne bi trebalo da njime zacementiraju postojeće podele. Smatram da su Vajthed i Peri uspešno izbegli takvu zamku, ali i zamku fatalističkog zagovaranja promena, čime bi se i sami svrstali na jednu od četiri strane. Umesto toga, oni su ukazali na novu nacionalnu temu, koja je, potencijalno, nacionalna tema i drugih država i nacija. Zato knjigu završavaju ključnom rečenicom: „Bez obzira na to da li neko nedvosmisleno odbacuje ili revnosno zagovara hrišćanski nacionalizam, svi se mi borimo sa svojim nasledem navodno ‘hrišćanske nacije’“ (Whitehead and Perry 2020, 164).

Bibliografija

- Gorski, Philip. 2017. *American Covenant: A History of Civil Religion from the Puritans to the Present*. Princeton: Princeton University Press.
- Harris, Matthew, and Thomas Kidd, eds. 2011. *The Founding Fathers and the Debate Over Religion in Revolutionary America: A History in Documents*. Oxford: Oxford University Press.